

SEBASTIAN HAFFNER • **Hitler Üzerine Notlar**

SEBASTIAN HAFFNER 1907'de Berlin'de doğdu. Hukuk alanında doktora yaptı. 1938'de İngiltere'ye iltica etti ve *Observer*'da gazeteci olarak çalışmaya başladı. *Bir Alman'ın Hikâyesi* adlı kitabını sürgünde yaşadığı Londra'da 1939 yılında kaleme aldı (Türkçesi Hulki Demirel çevirisiyle İletişim Yayınları tarafından 2018'de yayımlandı). 1954 yılında Almanya'ya geri döndü. Önce *Die Welt* sonra *Stern* için yazdı. Büyük ilgi gören *Anmerkungen zu Hitler*'in (*Hitler Hakkında Notlar*) de aralarında olduğu, bir dizi çok okunan tarih kitabı vardır. 1999 yılında hayata veda etti.

Anmerkungen zu Hitler

© 1978, 1998 Kindler Verlag GmbH, München

Bu kitabın yayım hakları ONK Telif Hakları Ajansı aracılığıyla

Rowohlt Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg, Germany'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 2788 • Politika Dizisi 194

ISBN-13: 978-975-05-2702-9

© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2019, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN İmran Toprak

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SEBASTIAN HAFFNER

Hitler Üzerine Notlar

Anmerkungen zu Hitler

ÇEVİREN *Hulki Demirel*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Haffner Üzerine Notlar · GUIDO KNOPP..... 7

Hayatı..... 19

İcraatları..... 45

Başarıları..... 73

Yanılgıları..... 105

Hataları..... 133

Suçları..... 163

Hıyaneti..... 189

ÖNSÖZ
Haffner Üzerine Notlar
GUIDO KNOPP

Bazı kitaplar vardır hiç eskimezler. *Hitler Üzerine Notlar* böyle kitaplardandır. Bir tek toz zerresi yoktur üzerinde. Her dem tazedir, yayınlanmasının üzerinden yirmi sene geçtikten sonra bile.

Bunun sebebi öncelikle yazarıdır. Sebastian Haffner, eserlerinin en önemlisi olan bu kitabı yazdığında yetmiş yaşındaydı. Bir ihtiyarlık eseri mi? Kesinlikle hayır. Haffner bundan sonraki on yıllar boyunca Almanya'nın yakın tarihiyle ilgili bir kanaatini ifade ettiğinde, her defasında, düşünmeye cesaret eden bir insanın özgür tazeliğini hissetti okur – yaşın verdiği bilgelikle, bunu hiç dert etmeksizin, donanmış ama radikal gençlikten daha cesur ve daha genç.

Onu bu kadar inanılası kılan nedir? Haffner hiçbir zaman muktedirlerin onu eğip bükmesine izin vermemiştir. Karşı çıkmış, direnmiştir, kimi zaman bu kendi kariyerini tehlikeye atsa da. Entelektüel bir provokatör mü? Evet, ama daha ziyade dâhiyane bir arabulucu – tarih bilimi ile kamuoyu arasında bir aracı.

Bu aracı rolü, Almanya'da başka her yerde olduğundan

daha önemlidir. Bu ülkede hiçbir şey yakın tarih kadar tartışmalı bir konu değildir – bkz. Goldhagen¹ ve Wehrmacht² tartışmaları.

Ve bütün bu tartışmalar sürerken biri çıkar ortaya, esasen bu alanın dışından biri: Tarihçi değildir, bir zamanlar hukukçu olarak çalışmıştır, her halükârda bilim insanı da değildir, sadece bir köşe yazarıdır. İşte o kadar. Bu adam Alman dilinin konuşulduğu coğrafyada başka pek kimsenin beceremediği gibi yazar: güçlü, heyecan verici, şık ve özgün. Sebastian Haffner kelimenin tam anlamıyla bir halk yazarıdır; kitapları, köşe yazıları ve makaleleriyle savaştan sonraki dönemde Alman okura, başka herhangi bir yazardan çok daha fazla tarih bilgisini ve muhakkak ki tarih bilincini tek başına verebilmiştir. Ve bu bazılarının ona ciddi şekilde içerlemesine neden olmuştur. Başarı kıskançlık uyandırır.

Muhtemelen İngiltere'deki sürgün yıllarıdır mülteci Haffner'in kendine has stiline şekil veren. Britanya adasında, hatta İngilizce konuşulan coğrafyanın tamamında, tarihyazımının ciddi sıfatını alması için anlaşılmaz olması şart değildir. Hiç kimse Haffner kadar ustaca beceremez bilimsel araştırmanın karmakarışık çorbasından meselenin özünü çekip almayı ve bu özün hülasası ile kamuoyunun hayal gücünü ateşlemeyi.

Hitler Üzerine Notlar'ın zaman içerisinde en sevdiği kitabı haline geldiğini söylüyor Haffner. Benim de öyle. Kitabı ilk kez 1978'de okudum, yayımlanmasından kısa bir süre sonra, bir gece içerisinde. Bu kitaba başlıyorsunuz, elinizden bırakamıyorsunuz, kitap sizi ele geçiriyor, tezleri ve diliyle ef-

---

1 Amerikalı tarihçi Goldhagen'in 1996'da Almanca da basılan *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust* [*Hitler'in Gönüllü Cellatları: Sıradan Almanlar ve Holocaust*] adlı eseri, hem kamuoyunda hem de tarihçiler arasında büyük tartışmalara yol açmıştı.

2 Nazi döneminde Alman ordusunun sadece görevini yapan temiz bir ordu olarak kaldığı, ellerini kirletmediği iddiasıyla ortaya çıkmıştı.

sunluyor. Âdeta bir psikoloğun divanına uzanmış Hitler: hayati, icraatları, başarıları, yanılırları, hataları, suçları, hıyaneti. Aklîselimle düzenlenmiş ve mükemmel izah edilmiş.

Kitap hem coşkulu bir ilgi hem de şiddetli bir direnişle karşılandı. Haffner'in yazdıklarında hep yaşanırdı bu durum. Onun, bildik meseleleri sivri tezlerle, yepyeni ve afalatan bir ışık altında sunmadaki dehası insanları düşünmeye kıskırtır, provoke ederdi.

Bu kitap asrın teması Hitler'le benim kişisel ilişkim açısından da belirleyici bir öneme sahiptir. 1978'de, büyüdüğüm şehir Aschaffenburg'da benim çağrıyla toplanan "Bugünden bakınca Hitler" kongresinin ilham kaynağıdır. Haffner, yetkin Hitler araştırmacıları ve yazarlarını davet ettiğim bu uluslararası katılımlı söz yarışının kapanışındaki televizyon tartışmasında parıltısıyla kendini göstermişti.

İşte bu yüzden *Hitler Üzerine Notlar*'ın hemen bu programın ardından çok satan bir eser haline gelmesinden biraz da gurur duyuyorum. Kongrenin kapanış toplantısında bir Hitler dalgasının söz konusu olmadığını söylemişti Haffner: "Benim kitabım da arzu ettiğim gibi satılmıyor." İki hafta sonra kitap, çok satanlar listesinin zirvesine yerleşmişti.

Aradan on beş seneden fazla zaman geçtikten sonra hazırladığım kendi Hitler kitabımı Haffner'in *Notlar*'ı olmasaydı yazamazdım. Bilimsel araştırmalar, geçen zaman içerisinde onun yorumlarına yaklaştı giderek. Onun âdeta ismini söyler gibi kolaylıkla ifade ettiği tezleri, bilimsel araştırma cephesindeki ağır ve zahmetli çalışmaların neticesinde çok daha sonra ulaşılan sonuçlarla teyit edildi. Hiçbir şekilde vazgeçemeyeceğim üç Hitler kitabını saymam gerekirse bunlar Haffner, (Joachim) Fest ve (Eberhard) Jäckel'inkilerdir.

Bu kitabı bu kadar ön plana çıkaran hangi özellikleridir? Bir kere kitap malumatfuruş bir edayla çıkmıyor karşımıza; Al-

manya'da maalesef hâlâ akademik kalitenin göstergesi olarak kabul gören, ne kadar anlaşılmaz olursa o kadar bilimsel olarak telakki edilen dili de kullanmıyor. Hayır, aksine derli toplu ve esasa yoğunlaşıyor, Hitler üzerine bildiklerimizin oluşturduğu cangılın içinden bir yol açıyor önümüze.

Ve okurlarına saygı duyuyor, onların ilgilerine ve daha da önemlisi bilgi düzeyine değer veriyor. *Hitler Üzerine Notlar* bu konuda uzman denilebilecek bilim insanlarına bile yeni şevkler verebilecek bir kitaptır, yayımlanmasının üzerinden yirmi sene geçtikten sonra bile. Aynı zamanda konu hakkında bilgi sahibi olmayan okur için de hâlâ en iyi Hitler kitabıdır. Kısaca özetlemek gerekirse, hem Golo Mann'a hem de sokaktaki adama bir şeyler verebilen bir kitaptır. Golo Mann, Haffner'in kitabı için tabii ki bir eleştiri yazmış ve kitaba duyduğu saygıyı dile getirmiştir. Haffner'in kitabı olmasaydı, sokaktaki yüz binlerce adam asrın en habis şahsiyeti Hitler'e muhtemelen hiçbir zaman ulaşamayacaktı.

Bu kitabın avantajı her şeyden önce Hitler'in bir sürü biyografisine eklenen yeni bir biyografi olmamasında yatar. Hitler üzerine, kocaman harflerle ve dipnotlara başvurmadan yazdığı 200 sayfayla temel hadiseler ve temel bağlantıları gözlerimizin önüne serer. Bu da kitabın tamamının hızla okunmasını sağlar – halbuki bildik bin sayfalık eserleri okurken, zamansızlık ya da bıkkınlık nedeniyle sıkça keyfi bir kısaltmaya başvururuz.

Kitap derin soluklu bir eser; entelektüel bir tutkuya ve çürütülemez ispatların soğuk ateşine sahip. Ve her şeyden önce korkudan tamamen muaf. Kitabın hemen başında yazar Hitler'e ciddi anlamda teveccüh gösteriyor. Tabii ki “bir ekonomik mucize” yaratmıştır. Tabii ki birçok Alman'ı arkasında bir araya getirmeyi becermiştir. Tabii ki Hitler ile Almanlar arasında uzun bir süre kısmi hedef birliği olmuştur. Ren bölgesine girilmesi, Avusturya'nın ilhaki, Südet bölge-

sinin işgal edilmesi o dönemi yaşayan Almanların çoğunluğu tarafından coşkuyla alkışlanmıştı. Bu türden “düşmana çiçek sunulan savaşlar” o dönemde pek popülerdi. Sınırların dışında kalmış Almanların tekrar “vatana, Reich sınırları içine” alınması, hem de tek kurşun atmadan; “Versailles haksızlığı”nı ortadan kaldırmak – bunlara karşı olmamak mümkün müydü? Ama burada muazzam bir yanlış anlama söz konusuydu. Hitler’in aklında çok daha fazlası vardı: Doğu Avrupa’nın zapt edilmesi ve Yahudilerin kökünün kazınması. Hitler’in hedefi, uzun ve dolambaçlı bir yol tuttursa da buydu. Rusya savaşı ve Yahudi soykırımı birbirlerinden ayrı düşünülemezdi. Moskova önlerinde uğradığı yenilgiden itibaren, 1941’in Aralık ayından beri hissediyordu Hitler savaşını kaybetmekte olduğunu. Ama çılgınca hayallerinden ilkinde ulaşması artık mümkün değilse en azından ikincisini hayata geçirmeliydi: Yahudilerin yeryüzünden silinmesi.

Şu çürütülemeyecek tespit dehşete düşürür insanı: Milyonlarca asker ve sivil Alman, Hitler’e milyonlarca Yahudi’yi öldürebilecek zamanı kazandırmak için hayatını kaybetmek zorunda kalmıştır. İnsanlar göğüs göğüse, dişe diş savaşmışlar; kanlarının son damlasına kadar mücadele etmişlerdi. Şövalye Haçları göğüsleri süslemiş ve “gururlu bir yaşla” cenazeler kaldırılmıştır – sadece gaz odalarına ve fırınlara gereken çalışma süresini sağlayabilmek için mi?

Hitler’in askerleri bu sırada sübjektif olarak hâlâ “Ulus ve Vatan” için çarpışmaya devam ediyorlardı muhtemelen, ama gerçekte savaşın sürmesinin asıl amacı Wehrmacht’ın tutmaya devam ettiği cephenin gerisinde Holocaust’un hayata geçirilmesiydi ve işgal edilmiş Alman ordusunun trajedisi işte tam da burada yatıyordu. Savaş Hitler’in, “zayıf” olduğu ortaya çıkan, kendi ulusuna karşı bir cinayet teşebbüsünde bulunmasıyla sonlandı. Haffner’in vardığı sonuç şöyle: “Hitler, son döneminde derbiyi kazanmayı beceremediği için en

iyi atının ölene kadar dövülmesini emreden, hayal kırıklığına uğramış ve hiddetli bir ekürü sahibi gibi hareket etti.”

Almanya'nın mahvı Hitler'in peşinde koştuğu – ve ulaşmadığı son habis hedefti.

Yazar Haffner, tarihte kendiliğinden bir gelişme olamayacağı şeklinde ifade edilebilecek, apaçık ve fakat buna rağmen mütemediyen itiraz edilen gerçeği bir kez daha gözlerimizin önüne seriyor. Hitler'in ölümcül imparatorluğu Almanya'nın tutmak zorunda kaldığı kendine has yolun (*Sonderweg*) zaruri neticesi değildi. Leuthen'den³ Langemarck'a⁴ ve oradan da Auschwitz'e uzanan, kaderin değiştirilemeyecek şekilde önceden belirlemiş olduğu bir ölüm yolundan bahsetmek abesle iştiğal olurdu, tıpkı sözüm ona fevkalade mantıklı bir Luther-Bismarck-Hitler gelişme çizgisinden dem vurmak gibi.

Hitler aslında iktidara el koymaktan çok onu hile hurdayla ele geçirmişti. Kitlelerin onca tahrik edilmesi, bütün o propaganda velvelesi Hitler'in iktidara geçmesini sağlayamamıştı. O iktidara ancak bir ayağı çukurda bir devlet başkanının etrafında çevrilen dolaplarla ve zafiyet içerisindeki cumhuriyeti koruması gereken güçlerin başarısızlığıyla gelebilirdi. Hayır, Weimar Cumhuriyeti'nin çöküşü bir zorunluluk değildi. Bu sonuç her zaman güçlü bir olasılıktı gerçi ama cumhuriyetin sonunun bu şekilde gelmesi şart değildi. Kuşkusuz itirazlar da vardı. 1938'de Almanların gerçekten yüzde doksanı Hitler'in yanında mıydı, emin değilim. Propaganda fotoğraflarında sadece sevinç çılgınlıkları atarak onu destekleyenler görülüyor. Bunlar dışındakilerin hiçbirini görmüyoruz. Hitler'in iktidarı ele geçirmesinden kısa bir süre önce (1932 Kasım'ındaki gerçek anlamıyla serbest son *Reichs-*

3 Prusyalıların Avusturya ordusunu 1757 yılında yenilgiye uğrattığı savaşa ismini veren bugünkü Polonya'da bir şehir.

4 Belçika'da bir kasaba. Nazi Almanya'sında bu kasaba yakınlarında Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanmış çarpışmalar tahrif edilerek muazzam kanlı bir savaş mitosu yaratılmıştır.

tag seçimlerinde) Almanya'daki siyasi partiler yelpazesinde NSDAP'nin oy oranı aşağı yukarı % 35'ti. Buna karşın, daha küçük partileri bir kenara bırakalım; komünistler aşağı yukarı % 15, sosyal demokratlar yine aşağı yukarı % 20, merkez partiler ise % 12 civarında seçmen desteğine sahiptiler. Bütün bu partilerin taraftarlarının daha sonra bütün kalple riyle Hitler'in saflarına katılmış olmaları pek ufak bir ihtimaldir. 1938'de, diktatörlük bütün hızıyla sürerken, Almanya'da "kamuoyu araştırmalarında" tercihinin Hitler lehine olduğunu ifade eden ama kalbinin derinliklerinde sosyal demokrat, komünist ya da inançlı birer Katolik olan milyonlarca insan yaşıyordu muhtemelen. Fakat bu kanaatlerini seçim sandıklarında ifade etmeleri mümkün değildi.

Kitabın bazı tezlerinin kanıtlanmasının imkânsız olması da onun kıymetini azaltmaz. Mesela Hitler'in ABD'ye, Aralık 1941'de Moskova önlerindeki hezimetten altı gün sonra savaş ilan etmesini ele alalım. Haffner bunun için hiçbir akılcı saik olmadığını iddia eder: Hitler savaşın zirve yaptığı bu andan sonra sadece yıkıp yıkmaya ve öldürme tutkusuyla hareket eder – ve bunu kendi kendisini mahvetme düzeyine kadar taşır. Haffner'in kanaatine göre Hitler, Amerika'ya, bundan böyle Batı'nın ne dediğine hiçbir şekilde kulak vermek zorunda kalmaksızın, Avrupa'da ulaşabildiği bütün Yahudilerin uzun zamandır hasretle beklediği kitlesel kırımını hayata geçirebilmek için harp ilan etmişti. Hitler'in halkı Almanların Batı'yla münferit bir barış anlaşması opsiyonu tamamen ortadan kalkmalıydı.

Bu çok çüretkâr ve aynı zamanda ispat edilmesi mümkün olmayan bir tez – tıpkı karşı tezi gibi, ki esasen onu destekleyen birtakım belgeler mevcuttur. Bu teze göre, Japonya ile ABD arasında 7 Aralık 1941'de patlayan savaş göz önüne alındığında Hitler'in ABD'ye harp ilan ederken amaçladığı; müttefiki Japonya'ya ittifak dayanışması göstermek, Ja-

ponya'nın mücadele motivasyonunu yükseltmek, Pasifik savaşının uzamasını sağlamak ve ABD'nin Japonya ile hızlıca "münferit bir barış anlaşması" tesis edip ardından sadece Almanya'ya yoğunlaşmasını engellemekti.

Akla uygun, mantıklı açıklama bu olacaktı ve bilim insanları normal şartlar altında akla, mantığa temayül gösterirler. Ama Hitler her zaman sadece akılcı mı hareket etmişti, hareket etmeyi bir kenara bırakalım, acaba her zaman akılcı düşündü mü? Herhalde hayır.

Hitler'in antisemitizmi babında durum farklıdır. Haffner, süjesinin antisemitizmi "daha en başından, doğumdan gelen bir kambur gibi, sürekli olarak benliğinde taşıdığını" iddia ediyor.

Ve bu muhtemelen doğru değildir. Gerçi Hitler sürekli olarak antisemitizminin daha Viyana günlerinden beri bir kaya kadar sağlam olduğunu iddia etmiştir (dünya görüşümün granit temeli). Ama aslında Hitler'in ağzından 1919 Eylülüne kadar, onun söylediği kanıtlanabilecek, antisemitik bir ifade bulamazsınız. Ancak onda travmatik izler bırakan 1918 hezimet ve Münih Sovyeti⁵ hadiseleri Hitler'in içinde uyuyan gizli antisemitizmi bulaşıcı ve tahripkâr bir Yahudi düşmanlığına dönüştürmüştü.

Fakat bütün bunlar bu sağlam temelli, muazzam bakış açısına karşı öne sürülebilecek minimal itirazlardır. Çünkü Haffner, Hitler'in Holocaust'a varan yürüyüşünü onun "dünya görüşünün" başka türlü mümkün olmayan tekmi-li olarak nitelerken, kendisinden önce kimsenin başaramadığı kadar sarih olabilmıştır. Bu "dünya görüşü", ilk ana hedefi olan "Doğu'da *Lebensraum*"u⁶ ele geçirme, Moskova ön-

---

5 Ya da Bavyera Sovyet Cumhuriyeti.

6 *Lebensraum*, hayat alanı, Nazi ideolojisinin temel kavramlarından biridir, Doğu Avrupa'da ele geçirilecek Slav topraklarının Almanların doğal hayat alanı olduğunu iddia eder.

lerindeki hezimetle akim kalınca şimdi tamamen ikinci ana hedefe yoğunlaşmıştı: Avrupa Yahudilerinin katli.

O dönemde, 1978’de, bu bakışın sadece dile getirilmesi bile tıpkı bugün olduğu gibi elzemdi. Yetmişli yılların ortalarından itibaren Almanya’da tuhaf bir Hitler patlaması yaşanmıştı ve bu patlamanın çekimine kapılanlar, yanlış yorumlanmış vatanseverlik saikleriyle Holocaust’un korkunç boyutlarını küçültmeye, onu önemsizleştirmeye çalışıyorlardı. *Führer*, bu tecimsel “Hitler Dalgası”nın köpüğünde, Bavyeralı çocukların saçını okşayan ve Alman çoban köpeklerini eliyle besleyen Obersalzbergli tatlı amca, tarihin yetenekli ama –ne var ki– bahtsızlıkların hiçbir zaman yakasını bırakmadığı bir sahne sanatçısı, Savonarola,⁷ Cromwell ve El Cid’in⁸ bir karışımı gibi görünüyordu.

Bunun sonucu ne olmuştu? Örneğin Münih’te belediyeler ya da kilisenin, gençlerin bir araya gelmesi için finanse ettikleri gençlik evlerinde çalışan pedagoglar gençler arasında tam bir “Hitler Rönesansı” yaşandığından şikâyet ediyorlardı. Çoğu on dört ile on sekiz yaşlar arasında, jean montlarının üzerine nakışla gamalı haçlar işleyen ve birbirine Yahudi esprileri anlatan zanaat öğrenen çıraklar ve öğrenciler, fikirlerini tespit etmek için yapılan anketlere göre kendilerini Nazi ideolojisinden çok “güçlü *Führer*⁹ figürüyle” özdeşleştiriyorlardı. Bundan sonra Alman pedagog Boßmann’ın Alman öğrencilerin Hitler’le ilgili bilgi dağarcıklarını neşreden kitabı basıldı. Kitaptan tadımlık birkaç örnek: “İsviçreli bir postacının oğlu”, “Batı Almanya’nın kralı”, “komünist sadist”. Bir kız öğrenci “Hitler üzerine daha çok bilgi sahibi

7 15. yüzyılda yaşamış, Rönesans karşıtı ultra muhafazakar din adamı.

8 11. yüzyılda İspanya’nın Hıristiyanlar tarafından tekrar ele geçirilmesi sırasında önemli işler başarmış İspanyol asker.

9 Burada kastedilen *Führer* kelimesinin hem münhasıran Hitler’i anlatan anlamı hem de doğrudan doğruya sözlük anlamı olan *lider*dir.

olmayı isterdim, ama Hitler'i ele alan tuğla gibi kitaplar hem çok pahalılar hem de anlaşılmaları çok güç," diye yazıyordu.

Haffner'in kitabı bu kız ve onun gibiler için yazılmıştı – ve tabii o dönemde *Drittes Reich*'ı sadece bir "kapitalizm stabilizatörü" olarak görmekte ısrar eden, onun Yahudi politikasını neredeyse tamamen görmezlikten gelen ve diktatörü "tekelci sermayenin ajanı" rolüne indirgeyen faşizm teorisi havarileri için de. Kim A.H. denen bu istenmeyen kişiyle biyografik anlamda ilgilenirse, diyordu bu çevreler, sadece bu şahısla ilgili bir ölüm sonrası nostaljisi oluşmasına hizmet eder. Bu yüzden olsa olsa faşizm araştırmaları meşru olarak kabul edilebilir.

Haffner bu grupların her ikisine de haddini bildirdi. Dönemin moda "tarihi yapanlar insanlar değil sosyoekonomik yapılarıdır" düsturunun Hitler için geçerli olmadığını son derece etkileyici bir şekilde gösterdi. Önce tarih Hitler'i, sonra o tarihi şekillendirmişti. Ölümçül imparatorluğu, bütün habis hissiyatın merkezi Hitler olmadan düşünülemezdi bile. O olmadan bütün bu akıl sır ermez lanet çözümler yok olurdu. Hitler, tarihin son suikastçısıydı.

İnsanı kendisine esrarengiz bir şekilde hayran bırakan bir fenomenen mi bahsediyoruz? Hitler nostaljisi cahilliğin verimli toprağında kök salar. Sadece hakkında pek az şey bilen ya da hiçbir şey bilmeyenler Hitler'e hayran olabilirler. Bulaşıcı *Hitleritis* hastalığına karşı en iyi ilaç, geçmişte de bugün de Hitler hakkında bilgilenmektir.

Hitler ile Almanlar arasındaki hikâye Hitler'in ölümüyle sona ermedi. Haffner'in kendi ifadesiyle: "Bugünkü dünya, beğensek de beğenmesek de, Hitler'in eseridir."

Dünya 1978 yılında bize, Hitler'in hayal ettiği resmin tamamen zıddı bir resmi sunuyor olsa da doğru bir tespittir bu. Diktatör Avrupa'dan dünyaya hükmetmek istiyor-